

CZYNNIKI WZMACNIAJĄCE DOSKONALENIE ZAWODOWE W ROZWOJU REGIONALNYM POLSKI WOBEC WYMOGÓW UNII EUROPEJSKIEJ¹

Dr Tadeusz Kowalewski, Dr Ewa Glińska
Wydział Zarządzania, Politechnika Białostocka

Wprowadzenie

Akcesja Polski do UE spowodowała potrzebę ujednoczenia standardów prawnych w wielu obszarach życia społeczno-gospodarczego. Jednym z takich obszarów jest edukacja, w tym także edukacja na płaszczyźnie doskonalenia zawodowego, która jest jednym z istotnych celów Unii Europejskiej w dziedzinie oświaty. Doskonalenie zawodowe jest ściśle powiązane z podnoszeniem poziomu wykształcenia ogólnego, a także z rozwojem kwalifikacji. W każdym kraju odbywa się ono według wewnętrznych priorytetów krajów członkowskich. W Polsce jest regulowane zapisami reformy nauczania i kształcenia. W polskim doskonaleniu zawodowym najczęstszą praktyką są przede wszystkim szkolenia w miejscu pracy oraz kursy przekwalifikowujące i przygotowawcze do rynku pracy. Szkołący się pozyskując nowe umiejętności i możliwości nauczania się języków państw członkowskich UE tworzą w coraz większym stopniu konkurencyjną siłę roboczą w obszarze UE².

Doskonalenie zawodowe spełnia przede wszystkim istotne znaczenie w środowisku regionalnym: Odpowiednio wykwalifikowana siła robocza stanowi bowiem niewątpliwą wartość w dużej mierze decydującą o atrakcyjności inwestycyjnej danego obszaru (także kraju). Jednocześnie jednak motywacje podejmowania doskonalenia zawodowego częściej występują wśród mieszkańców regionów charakteryzujących się najbardziej dynamicznym rozwojem gospodarczym (plasowanych najwyżej w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej).

Kształcenie ustawiczne w Polsce

Warto podkreślić, że w chwili obecnej w Polsce zaledwie ok. 5,2%, tj. poniżej 1 milion osób w wieku 25–64 lat bierze udział w edukacji i szkoleniach, co klasyfikuje Polskę wśród krajów UE o najniższym poziomie uczestnictwa w kształceniu ustawicznym. Wyraźnie także widoczne jest zróżnicowanie regionalne jeśli chodzi o odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym. Najczęściej podwyższają swe kwalifikacje mieszkańcy województw: mazowieckiego, dolnośląskiego (po 6,2%) oraz lubelskiego (5,8%), najrzadziej zaś województw: podkarpackiego (3,7%), warmińsko-mazurskiego (3,9%) oraz opolskiego (4,0%)³.

Tabela 1. Udział osób uczących się i doksztalających się w liczbie ludności w wieku 25–64 lat w latach 2003–2005 (w %)

	2003	2004	2005
Polska	4,8	5,3	5,2
Dolnośląskie	5,3	6,4	6,2
Kujawsko-Pomorskie	5,3	5,6	5,3
Lubelskie	4,6	6,6	5,8
Lubuskie	4,0	5,0	4,5
Łódzkie	4,6	5,3	5,2
Małopolskie	4,7	4,8	4,7
Mazowieckie	6,3	6,2	6,2
Opolskie	4,0	5,0	4,0

¹ Artykuł powstał w ramach pracy własnej T. Kowalewskiego nr WWZ/14/08 oraz pracy własnej E. Glińskiej nr WWZ/7/08.

² Lasok D., Zarys prawa Unii Europejskiej, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 1995, s. 226-227.

³ Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 -2013, Warszawa 7 września 2007, s. 35-36.

	2003	2004	2005
Podkarpackie	3,7	3,7	3,7
Podlaskie	4,4	5,3	4,8
Pomorskie	4,9	5,2	5,7
Śląskie	5,1	5,4	5,7
Świętokrzyskie	3,5	4,3	4,1
Warmińsko-Mazurskie	3,4	3,6	3,9
Wielkopolskie	4,2	4,8	4,2
Zachodniopomorskie	4,1	5,7	5,2

Źródło: Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013

Europejskie procesy edukacyjne

Edukacja na przełomie stuleci nie jest tylko i wyłącznie prawem, ale kluczem do świadomego i aktywnego udziału w życiu społeczno-gospodarczym XXI wieku. Szczególnie w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, jak i na początku nowego stulecia zarówno sygnatariusze „Deklaracji Hamburgskiej”, jak i autorzy raportu UNESCO pod przewodnictwem J. Delorsa „Edukacja. Jest w niej ukryty skarb” oraz Strategii Lizbońskiej i Deklaracji Bolońskiej zauważają szczególną rolę edukacji w nowoczesnym społeczeństwie. Istotne jest wzmocnienie umiejętności uczestnictwa w transformacji ekonomii, kulturze i społeczeństwie. Realizacja tych celów zakłada stworzenie poszczególnym jednostkom możliwości samokontroli, oparcia się na własnym dziedzictwie kulturalnym, wartościach i wcześniejszych doświadczeniach. Uczestnicy V Konferencji Oświaty Dorosłych w Hamburgu koncentrowali swoją uwagę na szerokim spektrum zagadnień, a szczególnie interesowała ich problematyka dotycząca: edukacji i wyzwań XXI wieku w kontekście uczenia się dorosłych, jakości uczenia się dorosłych i doskonalenia warunków, ekonomicznych podstaw kształcenia dorosłych oraz wsparcia międzynarodowej solidarności i współpracy⁴.

Natomiast raport J. Delorsa w procesie nauki przez całe życie wyróżnił cztery podstawowe filary opierające się na następujących założeniach: uczyć się, aby wiedzieć, uczyć się, aby działać, uczyć się, aby żyć wspólnie, uczyć się, aby żyć⁵.

Istotnym aktem prawnym z 1999 roku jest Deklaracja Bolońska podpisana przez ministrów edukacji 29 krajów w tym także i Polski. Podpisanie Deklaracji Bolońskiej rozpoczęło proces boloński, który zmierza do utworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wzszęgo do 2010 roku. Stworzenie tego obszaru znacznie ułatwi mobilność studentów i pracowników akademickich a uczelnie umożliwią swoim studentom pełny rozwój ich osobowości i zdobycie umiejętności dostosowawczych do potrzeb rynku pracy⁶.

Zaś w 2000 roku w Lizbonie Rada Europy założyła stworzenie najbardziej konkurencyjnej gospodarki na świecie w Europie, której głównym motorem dynamicznego rozwoju miała być edukacja. Zakładano wówczas, że celami strategii mają być zrealizowane do 2010 roku m. in. poprzez nakłanianie ludzi w wieku aktywności zawodowej (25-64 lat) do doksztalcania się, tak aby ich odsetek osiągnął 12,5%; osiągnięcie progu minimum 85% populacji osób w wieku 20 lat, posiadających pełne wykształcenie średnie; zmniejszenie odsetka osób kończących przedwcześnie naukę do 10%⁷.

⁴ Solarczyk-Ambrozik E., Kształcenie ustawiczne w perspektywie globalnej i lokalnej. Między wymogami rynku a indywidualnymi strategiami edukacyjnymi. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004, s. 21.

⁵ Delors J., Edukacja. Jest w niej skarb ukryty. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI wieku, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich Wydawnictwa UNESCO, Radom 1998, s.85-98

⁶ Kowalewski T., Kształtowanie europejskiej przestrzeni edukacyjnej z polskiej perspektywy, w: Współczesna Europa w procesie zmian. Wybrane problemy, pod redakcją J. Polakowskiej-Kujawy, Difin, Warszawa 2006, s. 519-521

⁷ Bialecki I., Edukacja, Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, witryna internetowa <http://www.pfsl.pl/news.php> stan na dzień 13.07.2008.

* Realizacja powyższych celów jest nie lada wyzwaniem dla społeczeństwa polskiego. Polscy pracownicy w przeważającej większości nie widzą bowiem potrzeby ciągłego podnoszenia i uzupełniania swych kwalifikacji zawodowych. Nawyk dokształcania się po uzyskaniu wykształcenia formalnego nie jest rozpowszechniony. Głównymi motywami pracowników, jeśli chodzi o uczestnictwo w różnorodnych formach szkoleniowych, są przede wszystkim: spodziewany awans, oczekiwanie podwyższenia wynagrodzenia lub pragnienie zmiany miejsca pracy⁸.

Polityka edukacyjna

Proces uzgadniania polityki edukacyjnej w procesach integracji i rozwoju UE pozwolił na sformułowanie i skodyfikowanie w dokumentach programowych Unii zasad i kierunków wyznaczających dalszy rozwój edukacji w skali ogólnej⁹. Zostały przyjęte priorytety, zgodnie z którymi UE powinna zmierzać m.in. do: rozwoju europejskiego wymiaru edukacji, poprzez nauczanie i rozpowszechnianie języków państw członkowskich; popieranie wymiany studentów i nauczycieli między innymi poprzez uznawanie na uczelniach dyplomów i okresów studiów; wspierania wymiany doświadczeń państw członkowskich w zakresie oświaty¹⁰.

Powyższe priorytety odnoszą się do ogólnych zasad funkcjonowania systemu edukacyjnego UE. Odrębną sprawą są działania ukierunkowane na rozwiązywanie problemów będących następstwem przemian społeczno-ekonomicznych poszczególnych państwach członkowskich, które były skutkiem rozwoju gospodarczego i zmian w sferze świadomości społecznej.

Wsparcie UE

W obszarze kształcenia zawodowego w swoich założeniach UE wspiera i uzupełnia odpowiedzialną działalność państw członkowskich. Odpowiedzialność tych państw dotyczy treści i organizacji szkolenia zawodowego. Działalność UE w tym zakresie powinna zmierzać do¹¹: przystosowania się do zmian w przemyśle przez przekwalifikowanie i kształcenie zawodowe, poprawy wstępnego i ustawicznego kształcenia zawodowego w celu ułatwienia integracji zawodowej i reintegracji z rynkiem pracy, łatwiejszego dostępu do kształcenia zawodowego, mobilności instruktorów i kształcących się, zachęcania do współpracy w dziedzinie kształcenia między instytucjami edukacyjnymi lub kształcenia zawodowego a przedsiębiorstwami, wzrostu wymiany informacji i doświadczeń we wspólnych kwestiach dla systemów kształcenia państw członkowskich UE.

W polskim Narodowym Planie Rozwoju na lata 2007-2013 zaprojektowano uruchomienie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, którego jednym z istotnych priorytetów jest „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”.

Zakończenie

Analiza danych statystycznych z ostatnich kilku lat ukazuje dynamiczny wzrost stopnia wyższego wykształcenia w polskim społeczeństwie: Ponadto w ciągu ostatnich lat wyraźnie wzrasta zainteresowanie usługami szkoleniowymi wśród osób indywidualnych w Polsce. Według danych z badania zrealizowanego w styczniu 2006 r., 45% Polaków jest zainteresowanych poszerzeniem swoich kwalifikacji i umiejętności (31% w 2000 r.). Najwięcej osób chce uczyć się języków obcych, poszerzać specjalistyczne kwalifikacje zawodowe, rozwijać umiejętności informatyczne oraz poszerzać kwalifikacje potrzebne do zdobycia pracy. Najślinniejszą grupą zainteresowaną poszerzeniem swoich kwalifikacji są wciąż ludzie młodzi – w wieku 25-29 lat¹².

⁸ Por. Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 -2013, Warszawa 7 września 2007, s. 35-36.

⁹ Schneider M., Transformacja edukacji w Polsce na tle dążeń do integracji europejskiej. Tezy – poszukiwania – stan – perspektywy, Bydgoszcz 2005, s. 73-74.

¹⁰ Tamże, s. 74.

¹¹ Doliwa-Klepacki Z. M., Integracja europejska, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1999, s. 208-209.

¹² Por. Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 -2013, Warszawa 7 września 2007, s. 35-36.

Należy podkreślić także, że Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 13 czerwca 2003 r. w Polsce utworzono pewien system kształcenia ustawicznego¹³. Funkcjonują publiczne placówki kształcenia ustawicznego (centra kształcenia ustawicznego, ośrodki doksztalcania i doskonalenia zawodowego) oraz publiczne placówki kształcenia praktycznego (centra kształcenia praktycznego), które umożliwiają uzyskanie lub uzupełnienie wiedzy ogólnej oraz umiejętności i kwalifikacji zawodowych. Centra kształcenia ustawicznego prowadzą ustawiczne kształcenie, doksztalcanie i doskonalenie osób dorosłych a ośrodki doksztalcania i doskonalenia zawodowego, prowadzą doksztalcanie młodocianych pracowników oraz realizują zadania z zakresu doskonalenia zawodowego osób dorosłych.

Duże szanse na wzrost odsetka Polaków podejmujących kształcenie ustawiczne tworzy realizacja wspomnianego powyżej unijnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013. W ramach tego programu planuje się bowiem finansowanie zmniejszenia dysproporcji w upowszechnieniu kształcenia ustawicznego, zwłaszcza na terenach wiejskich i miejskich zagrożonych degradacją. Programy te mają być skierowane do osób dorosłych, a ich celem ma być umożliwienie uzupełniania lub podwyższania kwalifikacji formalnych (ogólnych i zawodowych), jak też zapewnienie usług doradczych i informacyjnych w zakresie formalnego kształcenia ustawicznego. W ramach programu planuje się także wsparcie placówek prowadzących formalne kształcenie ustawiczne poprzez podniesienie jakości oferowanych przez nie usług, dostosowanie usług do potrzeb regionalnego rynku pracy oraz wdrażanie innowacyjnych form kształcenia ustawicznego.

LITERATURA

1. Białecki I., Edukacja, Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, witryna internetowa <http://www.pfsl.pl/news.php> stan na dzień 13.07.2008
2. Delors J., Edukacja. Jest w niej skarb ukryty. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji dla XXI wieku, Stowarzyszenie Oświatowców Polskich Wydawnictwa UNESCO, Radom 1998
3. Doliwa-Klepacki Z. M., Integracja europejska, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 1999
4. Kowalewski T., Kształtowanie europejskiej przestrzeni edukacyjnej z polskiej perspektywy, w: Współczesna Europa w procesie zmian. Wybrane problemy, pod redakcją J. Polakowskiej-Kujawy, Difin, Warszawa 2006
5. Lasok D., Zarys prawa Unii Europejskiej, Wydawnictwo TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 1995
6. Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 -2013, Warszawa 7 września 2007
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie rodzajów, organizacji oraz sposobu działania publicznych placówek kształcenia ustawicznego i publicznych placówek kształcenia praktycznego, w tym publicznych ośrodków doksztalcania i doskonalenia zawodowego na podstawie art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329, z późn. zm.) §1 pkt 1 i 2
8. Schneider M., Transformacja edukacji w Polsce na tle dążeń do integracji europejskiej. Tezy – poszukiwania – stan – perspektywy, Bydgoszcz 2005
9. Solarczyk-Ambrozik E., Kształcenie ustawiczne w perspektywie globalnej i lokalnej. Między wymogami rynku a indywidualnymi strategiami edukacyjnymi. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie rodzajów, organizacji oraz sposobu działania publicznych placówek kształcenia ustawicznego i publicznych placówek kształcenia praktycznego, w tym publicznych ośrodków doksztalcania i doskonalenia zawodowego Na podstawie art. 68 ust. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329, z późn. zm.) §1 pkt 1 i 2